
Ozbiljnost pluralizma

Religijski i uopće svjetonazorski pluralizam jedna je od velikih tema sadašnjeg civilizacijskog trenutka. To je posebno uočljivo u zapadnom svijetu. Nas na ovome mjestu ne zanima odgovor na inače veoma važno pitanje je li religijski pluralizam oduvijek trajna sastavnica europske religijske povijesti (H. G. Kippenberg) ili se mogu precizno identificirati pripralni stadiji današnjeg pluralizma počevši od konfesionalne pluralizacije XVI. st. preko prosvjetiteljstva do kritike religije XIX. stoljeća (Ch. Schwöbel). Činjenica je da ni jedan drugi društveno-političko-religijski fenomen posljednjih desetljeća nije doživljen kao sinonim radikalnog propitivanja samorazumljivosti tradicijom naslijeđenog i od davnine verificiranog religijskog poklada kao što je to fenomen svjetonazorskog, odnosno religijskog pluralizma. Globalizacijski procesi ubrzano pridonose pluralizaciji religijskih ambijenata diljem globusa. Stoga je razložito očekivati da će u ne baš tako dalekoj budućnosti vrlo vjerojatno monolitne religijske sredine postati rijetkost. Usput budi rečeno, takav globalni trend neće moći na duži rok spriječiti ni islamističko nasilje motivirano u konačnici uvjerenjem da se integralni islam može održati samo uz religijsko-državnu, represivnu kontrolu religijskog pluralizma na tradicionalnim islamskim prostorima.

Kada je riječ o Crkvi, većina njezinih djelatnika misli da zna što je suvremeni pluralizam. No ipak, samo se jedna manjina trudi da uistinu ozbiljno misaono pronikne u svu složenost tog fenomena, a posebice njegove značajne teološke, pastoralne i institucionalne posljedice. Kao i kod nekih drugih važnih tema tako i glede vrednovanja fenomena pluralizma u crkvenim zajednicama postoji uočljiva neistovremenost, i to na svim razinama. Tako jedni, tih ima podosta, odrađuju temu uz komentar kako je takvih stvari uvijek bilo u crkvenoj povijesti. Pritom, međutim, nastavljaju vjerovati, propovijedati, katehizirati, upravljati, teološki misliti i pastoralno

se ophoditi s ljudskim religioznim potrebama kao da živimo u društvu od jučer, kada su kršćanska vjera i njezino prenošenje za većinu funkcionirali na razini društvene očitosti. Kod drugih, zapažanje rastuće pluralizacije društva, koja među ostalim otvara vrata krizama identiteta te porastu indiferentizma i sinkretizma, izaziva nostalgični žal za vremenima neproblematične predmoderne kulturne i religijske jednostudnosti. Ali ima i onih u Crkvi koji realistično promatraju plimni val pluralizacije društva u svijetu i kod nas, znajući da je povratak na svjetonazorski monolitizam nemoguć i da je iščekivanje, odnosno zagovaranje povratka na staro ravno gubljenju dragocjenog vremena. Oni se, uz pomoć vjerodostojnih rezultata socio-psihološke analize i dosegnutih uvida pokoncilske teologije, trude dati odgovor na pitanja kako živjeti i prenositi vjeru u uvjetima jednog svjetonazorski sve više pluraliziranog društvenog konteksta, odnosno koje poteškoće ali i koje zapretene mogućnosti pluralizam eventualno otvara kršćanskoj vjeri.

Takav realističan i u isto vrijeme kreativan pristup svjetonazorskom pluralizmu bez podilaženja iluzornoj nostalgiji za prošlim vremenima došao je do izražaja i nedavno na ovogodišnjoj Katehetskoj ljetnoj školi koja je i ove godine, u organizaciji Nacionalnoga katehetskog ureda HBK-a, koncem kolovoza održana u Splitu. Tijekom tri dana se je uz pomoć predavanja i pedagoških radionica nastojalo posvijestiti strukturu i dimenzije fenomena svjetonazorske pluralizacije društvenog, a time i školskog konteksta kod nas i u svijetu. No isto se tako zauzeto zajednički razmišljalo o metodologiji i ciljevima vjeronaučnog ophođenja s religijskim različitima u školi. Bilo bi, istina, primjerenije stvarnosti da se je studijska pozornost ovog skupa mogla usmjeriti na sve oblike svjetonazorski pluralizirane svijesti u našem društvu koji su u različitoj mjeri prisutni i u školskom ambijentu. Jer, znano je da se kroz nastavne procese prelamaju utjecaji izričitijeg i manje izričitog agnosticizma, ateizma, superoptimističnog znanstvenog monizma, budizma, hinduizma, "velike priče" materijalističkoga liberalnog ekonomizma, newageovskog duhovnog eklekticizma itd. No, rečena ljetna škola usredotočila je svoju pozornost u odlučujućoj mjeri, najvjerojatnije iz organizacijsko-praktičnih i geografskih razloga, na kršćanski konfesionalni pluralizam te na monoteističke religije "abrahamovske ekumene". To je, međutim, bilo sasvim dovoljno da se uvjerljivo posvijesti teološko značenje i egzistencijalno-pedagoška težina činjenice kako se vjeronaučni proces danas i u Hrvatskoj zbiva u jednom svjetonazorski

pluralnom prostoru. Tragajući za teološkim vrednovanjem fenomena svjetonazorske pluralnosti kao i za modelima praktičnog ophođenja s religijski drugačijim, na spomenutoj ljetnoj školi se je, što je bilo sasvim razložito, posegnulo za već dosegnutim standardima katoličke teologije i prakse. Stoga je druženju s predstavnicima drugih kršćanskih zajednica i monoteističkih tradicija prethodilo upoznavanje s temeljnim elementima saborske i poslijesaborske teologije dijaloga na ekumenskoj i međureligijskoj razini. Pritom je još jedanput postalo bjelodano da teološki instrumentarij kojim u ovom trenutku raspolaže katolička postkoncilna teologija, ma koliko bio podložan daljnjem produbljivanju uvida, oblikovanju novih i brušenju dosadašnjih kategorija, predstavlja temelj i neizostavno polazište svakoga katoličkog nastojanja da se vlastitu vjeru misli i živi u jednom pluralnom kontekstu. To svakako treba zapamtiti!

Sve u svemu, važnost ovog stručnog skupa leži, po svemu sudeći, ne u njegovoj sadržajnoj inovativnosti, jer to nije ni mogao ponuditi, već u prvome redu u tome što je u ozbiljnu, angažiranu diskusiju uveo na nacionalnoj razini jednu veoma značajnu temu, i to u jednom tako delikatnom segmentu crkvenog života kakav je školski vjeronauk.

Imajući sve to u vidu, poželjeti je da se u našoj Crkvi dogodi što više sličnih i još sveobuhvatnijih pa i inovativnijih teološko-pastoralnih tematizacija pluralizma, koji će još čitav niz generacija karakterizirati društveni pejzaž u kojem se kršćanska vjera prenosi i prakticira. Trebat će još puno misaonog hrvanja s pluralizmom i strpljivog traganja za što primjerenijim načinima ophođenja s religijski drugačijima od nas. Istina, ima još podosta onih koji *a priori* apokaliptički demoniziraju pluralizam te se militantno opiru dijaloškom suočenju s religijski različitim. Također, tamo gdje nedostaje jače osobno iskustvo i prevladava naslijeđeni religijski folklor, pluralizam može lako postati katalizatorom kriza kršćanskog identiteta, indiferentizma i sinkretizma. No, ipak, jedini svrsishodni odgovor kršćanske zajednice je onaj koji, ostavljajući po strani ideju povlačenja u nekakav kulturni geto, prihvaća izazove pluralizma. Riječ je o izazovima koji mogu pridonijeti pročišćenju i obogaćenju kršćanske samopercepcije i prakse.

Razvijajući kulturu strpljivoga i kritičkog dijaloga, shvaćenog kao sveobuhvatno, verbalno i neverbalno komunikacijsko događanje na više razina koje teži solidarnoj izgradnji zemaljskoga grada, ali i izgradnji Kraljevstva Božjeg, crkvena zajednica se između ostalog uči odricanju od dugostoljetnog prakticiranja kulture monologa. Time zajednica kršćana zapravo raste u vjernosti vlastitom pozivu

da bude svjedokom asimetrične i univerzalne Božje ljubavi. Pritom već danas znatan broj kršćana osjeća nutarnju potrebu i duhovnu znatiželju za otvaranjem raznovrsnim mogućim oblicima djelovanja Božje Riječi i Mudrosti u kulturama i religijama, ali i u raznim htijenjima kritičke svijesti suvremene racionalnosti i uvažavanja slobode koji se očituju u sposobnosti dijalogiziranja, formuliranju hipoteza te u istraživanjima materije, svemira i psihe.

Pluralizam usto vrši trajan kritičko-kognitivni pritisak na naslijeđeni predodžbeni svijet kršćanske zajednice, na crkvenu terminologiju, prisiljavajući teologiju na traganje za današnjem čovjeku razumljivijim i egzistencijalno bližim načinom govora o kršćanskom putu. No isto je tako i svakodnevno prakticiranje evanđeoskog puta, od razine obitelji preko makroekonomije do suočavanja s globalnim terorizmom, podložno neumoljivoj natjecateljskoj logici pluralističkog areopaga današnjice. Stoga kršćani, kao uostalom i pripadnici drugih tradicija, moraju češće i radikalnije nego u prethodnim stoljećima sebi i drugima predočiti stvarne, dubinske, egzistencijalne razloge zašto se nalaze na putu Evanđelja. Dijeleći rame uz rame zajednički životni prostor s drugima, kršćani i njihove zajednice neizbježno su upućene na oblikovanje i “practiciranje apologetike ljubavi” i univerzalne solidarnosti nadahnute Evanđeljem koja ne dopušta da se “eklezijalno mi” nikada posve ne poistovjeti sa skupnim interesima institucionaliziranog kršćanstva koje druge doživljava u prvom redu kao pripadnike suparničke skupine, a ne i kao moguće, više ili manje uspješne graditelje Kraljevstva. Takva apologetika ljubavi motivirana Evanđeljem najvjerojatnije je ono najdjelotvornije što kršćanska zajednica može mobilizirati u velikom dijaloški vođenom “natjecanju u dobru” koje stoji pred svim religijskim tradicijama, ali i inim svjetonazorskim tumačenjima stvarnosti prisutnih na globalnom areopagu ovog našeg svijeta.

I na kraju, ne bi li se izazovi suvremenog pluralizma uza sve njihove rizike i nepoznanice, ipak u konačnici mogli razotkriti i kao svojevrsni providnosni “kairos”? Nije li uz pomoć rastuće religijske pluralizacije svih do sada monolitnih društava zajednici kršćana Bogom dana mogućnost sazrijevanja za prijelaz u jedan bitno osobniji, ali i kulturološki znatno otvoreniji i duhovno još univerzalniji tip kršćanstva koji će, vjerujemo, u narednim desetljećima pa i stoljećima uspjeti integrirati i očitovati do sada zapretene potencijale događaja Isusa Krista?

Nikola Bižaca